

L'HABITATGE AL MARESME A L'ÈPOCA MODERNA

INTRODUCCIÓ

Diversos treballs, com els d'Albert Garcia Espuche,¹ Joaquim Llobet² i Joan Giménez Blasco,³ han insistit en la gran expansió econòmica que va experimentar aquesta comarca en el decurs dels segles moderns. Sens dubte, l'arrelament del monocultiu vitivinícola, la proximitat amb Barcelona i la intensa activitat comercial desfermada des dels ports de Mataró, Arenys de Mar i Canet haurien fet possible que en el segle XVII ja estiguessin establertes les bases econòmiques de la comarca.

Davant aquest context de bonança econòmica, l'aproximació a la tipologia de les llars inventariades, d'algunes poblacions de la comarca, pot esdevenir una mena de termòmetre per copsar el grau de desenvolupament i nivell de riquesa de la societat analitzada. Així, la simplicitat d'un habitatge estarà condicionada pel reduït nombre d'estances i per l'absència d'una especialització en cadascuna de les peces. La simbiosi entre l'àrea de producció i la familiar farà palès, una vegada més, el nivell rudimentari de l'habitatge. Així, doncs, l'estudi de l'habitatge maresmenc⁴ pot constituir un bon indicador del funcionament i l'organització de la vida domèstica, així com de les possibles activitats socials desenvolupades al seu interior.

Per tal de copsar tots aquests aspectes, hem recorregut a l'anàlisi d'una mostra de 590 inventaris *postmortem* corresponents a les poblacions d'Arenys de Mar, Canet, Vilassar i Llavaneres.⁵ Tanmateix, amb l'objectiu de disposar d'una seqüència de llarga durada, hem establert una divisió tripartida: 1580-1620, 1660-1700 i 1775-1800. Tot plegat, ens ha de permetre aprofundir tant en el nombre d'estatges que integraven la casa al llarg dels diferents períodes cronològics seleccionats, com en l'estructura interna de l'habitatge. Per aconseguir aquest darrer objectiu, hem agrupat les diferents estances en cinc grans blocs en relació a la seva funcionalitat: àrea d'enllaç, de sociabilitat, de manutenció, de producció, dormitoris i altres.

ESTRUCTURA DE L'HABITATGE

L'anàlisi dels inventaris consultats ens revela que els habitatges de les localitats de la mostra responien, majoritàriament, a un patró, la casa de cós. Aquesta tipologia es va anar repetint mimèticament amb poques variables en el decurs dels períodes analitzats, semblantment al que va succeir a Mataró.⁶ Es tractava d'una construcció de planta baixa i planta pis amb dues façanes, una de cara al carrer i l'altra a l'interior, pati o eixida.

La planta baixa incorporava els espais destinats a la vida familiar, el menjador, la cuina, inicialment menjador-cuina i, finalment, els espais de producció (obradors, botigues, cellers, magatzems). La primera planta comprenia els dormitoris. Tot i que inicialment n'eren dos, situats a cada banda de la casa, ben aviat se'n va incorporar un altre, conegut com el «quarto del mig». Aquesta cambra s'acostumava a situar al costat de l'escala. Malgrat que no disposava de ventilació exterior, tenia, gairebé sempre, una finestra a l'escala o una petita claraboia a la teulada. Finalment, la golfà ocupava l'espai del sotateulada, que quedava sobre el «quarto del mig». Aplegava tota l'amplada de la casa i la seva alçada variava en funció de la teulada. Generalment s'hi accedia per l'escala de la casa. Amb tot, en alguns casos, s'hi arribava a través del «quarto del mig».⁷

En el decurs de l'època moderna, les cases mostren, dins el marc d'una continuïtat, una lleugera tendència a engrandir-se, especialment entre 1660-1700 i 1775-1800. La reduïda mostra d'inventaris corresponents al període 1580-1620, dificulta que es pugui aprofundir en aquest període. Així, doncs, si a la segona meitat del sis-cents, els habitatges estaven conformats per unes quatre o cinc estances, al darrer quart del set-cents se'n comptabilitzen sis. Els col·lectius amb un nombre més elevat d'estances van correspondre a l'elit de les poblacions estudiades: la pagesia a Vilassar, els notaris i doctors en medicina a Llaveneres i els ciutadans honrats a Canet i Arenys de Mar.

En línies generals, qualsevol llar podia disposar d'una àrea d'enllaç i comunicació, representada per l'entrada, el passadís o el rebedor; una de sociabilitat, simbolitzada per la sala i l'«estudi»; una de producció, reproduïda per la botiga, l'obrador, el magatzem, el celler i l'estable; una de manutenció, formada per la cuina, el rebost, el pastador i el menjador i, finalment, els dormitoris. Malgrat tot, no totes les cases aplegaven la totalitat d'espais esmentats. D'aquesta manera, la presència o l'absència d'algunes d'aquestes àrees pot esdevenir un bon indicador per conèixer, d'una banda, les activitats socials i econòmiques i, de l'altra, les dimensions familiars de l'habitatge inventariat.

Àrea d'enllaç i comunicació

Les anomenades zones d'enllaç estaven representades per l'entrada, els rebedors i els passadissos. Així, l'entrada complia la funció d'espai fronterer entre les activitats productives agrícoles o gremials, i les que es duïen a terme a l'interior de l'habitatge. De fet, va constituir una de les estances més ressenyades en la documentació, atès que la majoria dels inventaris consultats en fa esment.

El rebedor constituïa un espai immediat a la porta d'entrada i independent de les altres peces. La seva configuració suggereix la voluntat de preservar la intimitat familiar. La seva presència va començar a localitzar-se en el transcurs del set-cents, quan els homes buscaven un entorn més agradable, íntim i confortable a l'interior de l'espai familiar.

Es detecta la presència del distribuïdor o rebedor en quatre inventaris de les localitats de Vilassar, Arenys de Mar i Canet. En el primer cas, va correspondre a Salvador Feliu de la Penya, pagès, en el segon cas a Pau Jubany i Joan Pasqual, ambdós mariners i, finalment, en el darrer cas, a Francesc Xiques, comerciant. Tot semblaria indicar, doncs, que els grups que van manifestar una major voluntat d'emmirallar-se amb els grups més benestants van ésser, precisament, aquells que estaven en vies de consolidar la seva preeminència econòmica: pagesos benestants, mariners i comerciants.

En el marc d'una millor reorganització de l'espai familiar, els passadissos van començar a sovintejar en les fonts, tot i que es van vincular, exclusivament, a les demarcacions més mercantils. Si a Canet la localització dels corredors va ésser una realitat a partir de les darreries del divuit, aquests espais són referenciats una centúria abans a Arenys de Mar.⁸ Generalment, es van relacionar, preferentment, a les activitats comercials, a les professions liberals i algun menestral. Significativament, els habitatges dels privilegiats no van sobresortir per posseir aquesta peça.

Àrea de manutenció

Les estances dedicades a l'alimentació tenien un pes destacat en l'interior de l'habitatge. La cuina era, per una banda, l'indret dedicat a la cocció i transformació dels aliments i, per altra, el punt de reunió familiar per ésser l'indret més calent de la llar. Per aquest motiu, s'hi localitza bressols i trones. En un article sobre la menestralia barcelonina, Xavier Lencina⁹ esmenta, també, la presència de llits, on dormirien els aprenents.

A l'interior de la cuina, hi havia quatre grans espais ben delimitats: la taula i escó, on es menjava durant els àpats o es transformava els aliments; el bugader, on es rentava la roba; els fogons, on es coïa la vianda i, finalment, la pastera, on s'elaborava el pa. L'existència d'una pastera amb els arreu necessaris i d'un forn era cabdal, ja que pressuposava tenir una certa autonomia i independència. Si bé l'inventari no en fa una menció directa, sí que assenyala la relació de pales de fusta i de ferro localitzades. La pala de fusta era la destinada a desenfornar, mentre que la de ferro servia per treure les brases: «pala de ferro del foch, 2 pales de fusta de posar pa al forn».¹⁰

Una aproximació a les pales de fusta i de ferro documentades a les escriptures notariales, revela una distribució força equilibrada en el conjunt de poblacions analitzades. Gairebé la meitat de les cases disposava de l'instrumental necessari per coure el pa. En línies generals, la tendència evolutiva és a l'alça a Vilassar i Canet, i a l'estancament a Llavanes i Arenys de Mar. Malauradament, l'absència d'inventaris d'Arenys de Mar i Canet, corresponents al període 1580-1620, impedeix que es pugui aprofundir en l'evolució cronològica d'aquests estris a les acaballes del cinc-cents. Malgrat aquests esculls, tot semblaria indicar que les pales de fusta i de ferro es van associar, preferentment, al sector comercial vinculat a l'alimentació, als ciutadans honrats i als pagesos més benestants.

En ocasions, el pastador constituïa una estança independent de la cuina. En aquesta circumstància, hom localitza el sedàs, que servia per destriar les partícules de diferent grandària de la farina; la farinera, recipient destinat a guardar-la; el cernedor, l'escombra, el passador, la paleta i el «senyador». Generalment, és esmentat en els inventaris dels privilegiats o bé a la pagesia, en el cas de Vilassar i Llavaneres. En els habitatges més humils i rudimentaris, l'entrada i la cuina conflueixen en un mateix espai. Aquest fenomen s'associava als bracers, mariners i menestrals més modestos. En aquests casos, la casa acostumava a estar constituïda per una gran estança, que serviria d'entrada i cuina al mateix temps, i una cambra al pis superior, on els membres de la família dormien plegats. Aquesta estructura organitzativa és detectada en el sector terciari d'Arenys de Mar al període 1580-1620, i en el sector menestral i terciari de Llavaneres al 1775-1800. Tanmateix, els resultats no esdevenen massa significatius, ja que la mostra d'inventaris d'aquests col·lectius professionals era molt reduïda en aquestes fases cronològiques. Aquest fet hauria provocat uns resultats distorsionadors.

La descripció detallada del menjador permet copsar la identificació d'una estança específica dedicada a l'alimentació, que fins aleshores s'havia vinculat a la cuina. L'aparició del menjador va comportar tot un reguitzell de canvis i ruptures en l'hàbit domèstic. En primer lloc, prevaldria la necessitat de buscar un espai més confortable i higiènic, ja que la sala i la cuina estarien permanentment ocupades i es destinarien a d'altres tasques. I, en segon lloc, la presència del menjador suposaria la creació d'un espai que, segons paraules de Flandrin, esdevindria una mena «de lloc de culte familiar», on s'aplegaria el nucli familiar en les celebracions especials.¹¹

La presència del menjador planteja una tendència evolutiva ascendent, malgrat que a les zones més rurals es localitza una davallada a partir de la segona meitat del XVII. Amb tot, aquesta estança sembla més arrelada a Canet i Arenys de Mar, des del punt de vista geogràfic, i als pagesos, ciutadans honrats i comerciants, des del punt de vista professional.

El rebost complia la funció d'estatge destinat a la conservació i preservació dels queviures. La seva definició als inventaris comportaria que les reserves cerealístiques, l'oli, la cansalada i els barrils de sardina poguessin ésser dipositats en un indret i no disseminats al llarg de l'habitable, com sovint succeïa. Amb tot, la localització del rebost no era una garantia d'ordre en la disposició de l'aliment.

Canet i Vilassar van ésser les localitats on el rebost va aparèixer en una cronologia més primerenca, i es va vincular als ciutadans honrats en ambdós casos. A partir del set-cents es va generalitzar, especialment, a les localitats d'Arenys de Mar i Canet. Aquesta peça s'associava a aquells oficis que podien disposar d'una major reserva alimentària: pagesos, comerciants i ciutadans honrats. Als pagesos i ciutadans honrats, no els era necessari recórrer als circuits comercials per adquirir els aliments bàsics, ja que les seves extenses propietats els subministraven els aliments necessaris. Per la seva banda, els comerciants, negociants i adroguers

atresoraven grans quantitats de comestibles per la seva funció mercantil. De fet, en el cas d'Arenys de Mar, els adroguers acostumaven a regentar els monopolis de la fleca, la taverna, el vi i l'aiguarent, entre d'altres.

Àrea de sociabilitat

Tot i que aparentment la sala i l'«estudi»¹² podien simbolitzar un espai de sociabilitat, de lluïment, prestigi i refinament, la realitat fou una altra de molt diferent. Més enllà d'esdevenir el punt de trobada del nucli familiar, la sala o «estudi» assumia altres funcions. En algunes ocasions, esdevenia l'indret idoni per guardar els estris agrícoles, com ara bótes, xàpols, aixades o magalls;¹³ en d'altres, es podia transformar en un magatzem improvisat, on desar les eines del boter, del mestre de cases o de l'adroguer i, fins i tot, en un despatx notarial; i, finalment, en una cambra de dormir, quan la casa havia quedat petita,¹⁴ i en un rebost.¹⁵

Des del punt de vista dels grups professionals, aquests espais de sociabilitat assoleixen una major representativitat en els ciutadans honrats, comerciants i professions liberals; és a dir, aquells estrats de la població més susceptibles d'aspirar a l'ennobliment i a emmirallar-se amb l'aristocràcia.

Dormitoris

Les cambres de dormir constituïen l'espai més íntim i privat de la casa i esdevenien un espai imprescindible en qualsevol habitatacle. Habitualment, es disposava de dues habitacions a la planta de dalt. Tanmateix, en el decurs dels diferents períodes estudiats, s'evidencia un augment del nombre de dormitoris i aquest increment és comú al conjunt de les localitats. Si a la segona meitat del disset, la totalitat de les poblacions disposava de dues cambres, al darrer quart del divuit se n'esmenten entre tres i quatre.

El nombre més elevat d'habitacions es va vincular a aquells grups més preeminents des del punt de vista econòmic. Per exemple, és el cas de pagesos com Salvador Feliu de la Penya¹⁶ o Josep Cathà de la Torre,¹⁷ els quals no haurien hagut d'expulsar els fadristerns del nucli familiar, perquè la unitat de producció oferia prou recursos per a tots els seus membres i es podia disposar, fins i tot, de mossos al seu servei. O és el cas, també, de mercaders, com Marc Antoni Ferrer¹⁸ i Josep Palomeres,¹⁹ els quals l'encert de les seves inversions econòmiques en barques, en companyies comercials, en el crèdit i en l'arrendament de drets municipals, els hauria enriquit fins a l'extrem de poder disposar d'un servei domèstic força extens.

Generalment, cada estança disposava d'un o més llits amb les flassades, màrfeques i llençols. No hi faltaven les caixes de fusta i els cofres per guardar la roba i les escriptures de la casa i, fins i tot, les anomenades «caixes de mariner».²⁰ Una vegada més, però, s'imposa la multiplicitat de funcions en les estances.

L'habitació no va ésser únicament el lloc de dormir, sinó que també va esdevenir el lloc ideal per guardar els diners, les joies, els aliments i també les armes per protegir-se dels malfactors. S'hi localitza gerres plenes d'oli i de mel, sacs amb ametlles i forment, fruits secs, com ara figues i prunes, i fins i tot un bacó salat.²¹

Àrea de producció

Dins aquest epígraf, hom situa totes aquelles estances associades a la producció, com el celler, la botiga, l'estable, el graner i el corral. Sens dubte, el celler va esdevenir una de les estances més arrelades a les cases del Maresme a causa de la seva destacada producció vitivinícola. Aquesta peça s'havia d'orientar, preferentment, al nord i, sense ésser humit, havia d'estar situat en un lloc fresc, sense corrents d'aire, sorolls, trontolls ni excessos de llum. Al celler es localitza, per una banda, tot l'instrumental necessari per emmagatzemar el vi (bótes de cadira, de mena i botetes d'una capacitat molt variada) i, per l'altra, tots els estris necessaris per a la correcta transformació del vi (portadores, premses, cups de fusta de roure amb el seu brescat i embuts). En realitat, el celler no tenia perquè ésser lloc d'emmagatzemament i d'elaboració a la vegada. Es podia donar el cas que la llar no disposés de vinyes i que, per tant, el vi conservat hagués estat, prèviament, comprat.

Molt sovint, el celler assumia altres funcions. Esdevenia una mena de calaix de sastre, on es guardaven els estris de treballar el camp i tot l'instrumental dels menestrals, quan mancava un obrador. En ocasions, el celler es transformava en una mena de rebost, on s'aplegaven els sacs de blat, cigrons i faves, així com també els barrils plens d'anxova.²² Finalment, en determinats casos, era la cambra on es transformava les olives amb oli: «taulell per desfer l'oli».²³

En conjunt, la meitat dels habitatges disposava d'un celler. La seqüència cronològica evidencia una certa estabilitat. En el cas d'Arenys de Mar i Canet, la manca de dades del període 1580-1620 obliga a focalitzar l'anàlisi en els segles XVII i XVIII. La seva anàlisi no reflecteix alteracions massa significatives: Canet manté un cert estancament i Arenys de Mar un lleuger retrocés. A Vilassar, la possibilitat de disposar d'una seqüència cronològica més dilatada permet apreciar la pervivència d'una estabilitat, malgrat el lleuger descens detectat a la segona meitat del disset. En canvi, a Llavaneres, s'observa un increment destacat a partir del darrer quart del set-cents. Amb tot, aquestes alteracions, caldria atribuir-les a les limitacions de la pròpia font documental. L'absència d'un celler en un inventari, però, no s'ha d'interpretar en el sentit que aquell habitatge no disposava de vi ni d'eines per conrear la terra. De fet, altres estances de la casa podien exercir de cellers, tot i que la documentació els ressenyés sota una altra denominació: entrada, magatzem.

Més enllà dels estris i de l'instrumental consignat, caldria plantejar-se quina era la capacitat d'aquests cellers. Una tasca gens fàcil, si es té en compte la incidència de l'estacionalitat en el recompte del vi emmagatzemat. És a dir, no era el mateix realitzar un inventari als mesos d'octubre i novembre, quan la verema tot

just s'havia acabat, que fer-lo al mes de maig o juny, quan totes les reserves ja s'havien exhaurit. Per aquest motiu, s'ha optat pel sumatori no tant del vi existent com de la capacitat de les bótes i cups. Els cellers tendeixen a augmentar la seva capacitat al llarg dels segles; així, de gairebé 27 càrregues als anys 1580-1620, es passa a 34 als anys 1660-1700 i, finalment, a 43 al 1775-1800.

Aquest increment és més significatiu en les zones rurals. Així, a les darreries del divuit, tant Vilassar com Llavaneres van augmentar significativament la seva capacitat emmagatzemadora, en contrast amb Arenys de Mar i Canet, que van reduir la cabuda dels seus cellers. Tot plegat, confirmaria que les poblacions més agràries havien optat per especialitzar-se en la producció vitivinícola i que aquesta decisió hauria reeixit. Contràriament, les altres localitats haurien abandonat progressivament el conreu de la terra per dedicar-se a les activitats comercials.

Des del punt de vista professional, els pagesos, els ciutadans honrats i els comerciants van destacar per aplegar les quantitats més elevades de vi. La preponderància dels pagesos i els ciutadans honrats resulta evident, atès que ambdós col·lectius s'havien consagrat a l'explotació de la terra en el marc d'un creixent monocultiu vitivinícola. En el cas dels comerciants, el seu predomini s'explicaria per les característiques pròpies del seu ofici. Si l'estudi de l'activitat comercial maresmenca ha evidenciat que el vi va esdevenir una de les principals mercaderies del Maresme, resultava obvi que les professions relacionades amb les activitats mercantils acaparessin grans quantitats de vi, en vistes al seu mercadeig.

A tall d'exemple, cal esmentar la quantitat acumulada de vi per Vicenç Lloreda,²⁴ pagès de Llavaneres, que superava les 1.700 càrregues. Casualment, una bona part dels posseïdors de més càrregues de vi era la mateixa, que havia destacat per aplegar el nombre més elevat d'estances i de cambres de dormir. Per tant, es tractaria dels grups socials més enriquits gràcies al seu encert en els negocis i al fet d'acaparar nombroses peces de terra, com Marc Antoni Ferrer,²⁵ Josep Palomeres²⁶ o Salvador Feliu de la Peña.²⁷ Així doncs, hi hauria una relació molt estreta entre l'acumulació de vi i la posició econòmica.

A la veïna Mataró, Giménez Blasco evidencia que els pagesos i el subsector del transport i el comerç controlaven cadascú al voltant del 37% del producte recol·lectat.²⁸ El sumatori de quatre masos mataronins del disset se situaria en 291 càrregues.²⁹ Els resultats s'assimilen força als obtinguts a les quatre localitats del Maresme analitzades: un predomini de pagesos i comerciants. Per tant, bona part del vi estava a mans o bé de la pagesia, per ésser propietària de grans extensions de vinya, o bé dels comerciants, per la seva vessant mercantívol.

La botiga acomplia dues grans funcions; era, per una banda, el lloc de venda i, de l'altra, el lloc d'emmagatzematge. Als establiments comercials, hom detecta taulells amb calaixos, prestatges, armaris, cadires, bancs i les balances amb els seus pesos corresponents. A partir d'aquí, s'aprecia una gran diversitat i especificitat d'estrís i mercaderies en funció de l'ofici del difunt.

La localització de botigues als inventaris no és massa freqüent, ja que no supera el 7% en el conjunt de les poblacions i períodes cronològics analitzats. La tendència és a disminuir en el decurs de les centúries. Amb tot, en aquest context recessiu, cal destacar la seva vinculació a les zones més marineres, especialment a Arenys de Mar. Generalment la tenda es va vincular als artesans, comerciants, adroguers i botiguers.

El graner, l'estable i el corral van tenir un caràcter polivalent, malgrat que la seva funció original consistia en ésser l'indret on el bestiar dormia i menjava. En alguns casos, van esdevenir les estances idònies per guardar els cereals, les lleguminoses i, fins i tot, les gerres plenes d'oli.³⁰ En altres situacions, es van convertir en l'espai adequat per guardar les eines de treballar el camp, com ara les aixades, magalls, magallons, xapos i les arades per llaurar la terra.³¹ En altres circumstàncies, bé acomplien la funció d'habitació dels mals endreços, on es guardarien els mobles que ja no es feien servir, com ara trones i bressols, bé es transformaven en cambres de dormir dels mossos i treballadors de la casa.

Aquestes estances eren presents en dues de cada deu cases, vinculant-se especialment a les demarcacions més rurals. Tant Arenys de Mar com Canet presenten una evolució força uniforme i equilibrada al llarg dels dos períodes (1660-1700 i 1775-1800). Per la seva banda, Vilassar i Llaveneres van patir un retrocés a mitjans del disset, per experimentar posteriorment un creixement força important, que va superar els valors inicials. Precisament, aquest retrocés coincideix amb la disminució percentual del nombre de cellers inventariats a les cases. De fet, a les darreries del set-cents la meitat d'aquests habitatges posseïa un estable, un graner o un corral. Des del punt de vista sociològic, aquestes dependències es vinculaven, lògicament, als pagesos, bracers i als grups privilegiats d'origen pagès del Maresme. Sens dubte, l'ascens del percentatge de graners i estables palesaria que en aquestes demarcacions s'havia produït un creixement de l'activitat agrícola. D'ací l'ascens del nombre de pagesos i bracers, així com l'augment de la capacitat dels cellers.

En un estudi sobre inventaris *postmortem* mataronins del disset, Giménez Blasco³² esmenta quin seria el prototipus d'habitatge. Les seves observacions no difereixen massa de les obtingudes a les poblacions de la mostra. En primer lloc, assenyalava la localització d'una planta baixa destinada a funcions col·lectiu, com les laborals o de manutenció. En segon i darrer lloc, una primera planta destinada a les cambres de dormir.

CONCLUSIONS

Sens dubte, l'anàlisi de l'habitatge ha esdevingut una eina molt útil per calibrar el nivell de riquesa i l'abast de les especialitzacions econòmiques a les diverses poblacions de la mostra. Així, per exemple, la localització d'inventaris amb un nombre elevat d'estances i amb una capacitat en els cellers molt important, ha evidenciat la presència d'uns grups socials enriquits que es dedicarien a les

activitats comercials, al conreu de la terra o, senzillament, viurien de rendes. S'observa, també, com a partir d'una tipologia d'habitatge comuna, cada població i grup social l'adapta a les seves necessitats. Així, Arenys de Mar i Canet van desenvolupar les botigues i Vilassar i Llanvaneres els estables, graners o corrals en consonància amb el seu tarannà més mercantívol i més agrari. Tanmateix, dins una mateixa població, hom evidencia canvis significatius. Per exemple, els pagesos d'Arenys de Mar i Canet van sobresortir per la tinença d'estables i graners, en contrast amb els seus veïns mariners.

Malgrat aquestes especificitats de tipus professional, tot sembla indicar que l'estructura de l'habitatge maresmenc es va caracteritzar per la seva continuïtat: entrada, cuina, celler, dues o tres cambres. Així doncs, malgrat el context d'expansió i millora econòmica, no s'aprecia alteracions massa significatives en el decurs de les centúries. En tot cas, es detecta un augment en el nombre de cambres de dormir, com Manel Salicrú ha consignat, també, a Mataró.

M. Alexandra Capdevila Muntadas

NOTES

- 1.- ALBERT GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña. 1550-1640* (Madrid 1998).
- 2.- JOAQUIM LLOVET, *Mataró dels orígens de la vila a la ciutat contemporània* (Mataró 2000).
- 3.- JOAN GIMÉNEZ BLASCO, *Mataró en la Catalunya del segle XVII. Un microcosmos en moviment* (Mataró 2001).
- 4.- A la comarca disposem d'alguns estudis sobre l'estructura de l'habitatge. ENRIC SUBIÑÀ COLL, «La societat i l'habitatge a Argentona a finals del segle XVI», *XVIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2002), 85-110. M. ALEXANDRA CAPDEVILA MUNTADAS, «Estructura i distribució de les llars maresmenques a les darreries del segle XVII», *XVIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2002), 111-120.
- 5.- La documentació notarial emprada prové dels següents arxius: Arxiu Històric Fidel Fita (AHFF), notaria d'Arenys de Mar i notaria de Canet; Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), notaria de Sant Andreu de Llanvaneres, notaria de Mataró i notaria de Vilassar; Arxiu Parroquial de Vilassar (APV), Caixa d'inventaris i, finalment, Arxiu Parroquial de Llanvaneres (APLLL), Caixa d'inventaris.
- 6.- MANEL SALICRÚ PUIG, «La casa de cós de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 35 (Mataró 1989), 10-26.

- 7.- SALICRÚ, «La casa», 10-26.
- 8.- El primer habitatge que disposa d'un passadís correspon a l'inventari Joan Pau Riera, negociant d'Arenys de Mar, de l'any 1671. AHFF, Arxiu Notarial d'Arenys de Mar, *Liber inventariorum et encantuum*, f. 317.
- 9.- XAVIER LENCINA PÉREZ, «Activitat laboral i espai familiar en els gremis barcelonins de l'època moderna», *Actes III Congrés d'Història Moderna* (1993), Vol. II, 335-348.
- 10.- Inventari de Narcís Estrany del Bosch, pagès de Vilassar, de 1685. APVD, Caixa d'inventaris.
- 11.- RAMÓN MARURI VILLANUEVA, *La burguesia mercantil santanderina, 1700-1859. Cambio social y mentalidad* (Santander 1990), 128.
- 12.- Tot i que pugui semblar un presentisme, es localitza l'existència d'«estudis» en algunes llars. De fet, Ramona Huguet assenyala, també, la presència d'estudis en les cases menestrals lleidatanes. RAMONA HUGUET, *Els artesans de Lleida. 1680-1808* (Lleida 1990), 97. Dins aquestes estances s'aplegaria una mica de tot: mobles, roba, eines de treballar el camp i específiques de l'ofici.
- 13.- Inventari de Josep Roure, treballador de Vilassar, de 1782. ACA, Arxiu Notarial de Vilassar, t. 1593, f. 94.
- 14.- Inventari de Miquel Rocosa, mariner d'Arenys de Mar, de 1601. AHFF, Arxiu Notarial de Montpalau, t. 263, f. 84.
- 15.- Inventari de Francesc Alzina, negociant de Llanerres, de 1665. APLL, Caixa d'inventaris.
- 16.- A l'inventari de Salvador Feliu de la Penya, pagès de Vilassar, es comptabilitza onze cambres a l'any 1781. ACA, Arxiu Notarial de Vilassar, t. 1599B, f. 36.
- 17.- A l'inventari de Josep Cathà de la Torre, pagès de Llanerres, es comptabilitza nou cambres a l'any 1796. ACA, Arxiu Notarial de Llanerres, t. 1309, f. 105.
- 18.- A l'inventari de Marc Antoni Ferrer, mercader i ciutadà honrat de Barcelona, d'Arenys de Mar, es comptabilitza onze cambres a l'any 1673. AHFF, Arxiu Notarial d'Arenys de Mar, t. 163, f. 221.
- 19.- A l'inventari de Joan Palomeres, mercader de Canet, es comptabilitza vuit cambres a l'any 1660. AHFF, *Liber inventariorum et encantuum* 1657-1667, f. 153.
- 20.- A l'inventari de Joan Palomeres, mercader de Canet, es comptabilitza vuit cambres a l'any 1660. AHFF, *Liber inventariorum et encantuum* 1657-1667, f. 153.
- 21.- Es localitza en els següents documents: Inventari de Josep Cathà de la Torre, pagès de Llanerres, de l'any 1796; ACA, Arxiu Notarial de Llanerres, t. 1309, f. 105. Inventari de Joan Soler, ferrer de Llanerres, de 1673; APLL, Caixa d'inventaris. Inventari de Jacob Torro, negociant de Canet, de l'any 1660; AHFF.
- 22.- Inventari de Josep Figarola, passamaner de Canet de Mar, de l'any 1666. AHFF, *Liber inventariorum et encantuum*, f. 188.

- 23.- Inventari de Pere Vendrell, agrícola de Canet de Mar, de 1676. AHFF, Arxiu Notarial d'Arenys de Mar, t. 236, f. 260.
- 24.- Inventari de Vicenç Lloreda, pagès de Llavaneres, de l'any 1776. ACA, Arxiu Notarial de Llavaneres, t. 1299, f. 13.
- 25.- A l'inventari de Marc Antoni Ferrer, mercader i ciutadà honrat de Barcelona, d'Arenys de Mar, es comptabilitza 670 càrregues de vi a l'any 1673. AHFF, Arxiu Notarial d'Arenys de Mar, t. 163, f. 221.
- 26.- A l'inventari de Joan Palomeres, mercader de Canet, es comptabilitza 215 càrregues de vi a l'any 1660. AHFF, *Liber inventariorum et encantium* 1657-1667, f. 153.
- 27.- A l'inventari de Salvador Feliu de la Penya, pagès de Vilassar, es comptabilitza 399,5 càrregues de vi a l'any 1781. ACA, Arxiu Notarial de Vilassar, t. 1599B, f. 36.
- 28.- JOAN GIMÉNEZ BLASCO, *Economia i societat. Mataró 1600-1639* (Mataró 1984), 59 i ss.
- 29.- GIMÉNEZ, *Mataró* (Mataró 2001).
- 30.- Inventari de Josep Coris, pagès d'Arenys de Mar, de 1777. AHFF, Arxiu Notarial d'Arenys de Mar, t. 325, f. 376.
- 31.- Inventari d'Antoni Colomer de Munt, pagès de Vilassar, de l'any 1675. APVD, Caixa d'inventaris.
- 32.- GIMÉNEZ, *Economia*, 141 i ss.